

Verslag marktconsultatie

van het project Drentse Zonneroute A37

een samenwerking van de Provincie Drenthe, de gemeenten
Hoogeveen, Emmen en Coevorden, de netbeheerders Enexis B.V. en
N.V. RENDO, het Rijksvastgoedbedrijf (RVB), Rijkswaterstaat (RWS) en
de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

5 juli 2022

Colofon

Uitgegeven door	Provincie Drenthe, Gemeente Hoogeveen, Gemeente Emmen, Gemeente Coevorden, Rijksvastgoedbedrijf, Rijkswaterstaat en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Enexis B.V. en N.V. RENDO.
Informatie	Tara Dekker Rijksvastgoedbedrijf
E-mail	postbus.rvb.drentsezonneroutea37@rijksoverheid.nl
Datum	5 juli 2022
Status	Definitief
Versienummer	3

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Verslag bijeenkomst 7 juni 2022	5
2.1	Algemeen	5
2.2	Plenaire presentatie	5
2.3	Deelsessies	7
2.3.1	Deelsessie 1: Provinciaal inpassingsplan en beeldkwaliteitsplan	7
2.3.2	Deelsessie 2: Medegebruik en RWS-randvoorwaarden	9
2.3.3	Deelsessie 3: Participatie en lokaal eigendom	9
2.3.4	Deelsessie 4: Netinpassing	11
3	Schriftelijke vragenronde	13
4	Deelnemende partijen	19
4.1	Partijen bijeenkomst 7 juni 2022	19
4.2	Partijen schriftelijke vragenronde	20
5	Bijlagen	21

1 Inleiding

Deze marktconsultatie is bedoeld ter voorbereiding op de tenderprocedure van het project 'Drentse Zonneroute A37', voor het vinden van een geschikte toekomstige exploitant van een zonnepark langs rijksweg A37. De marktconsultatie is georganiseerd door de gezamenlijke initiatiefnemers van het project, namelijk: de Provincie Drenthe, de gemeenten Hoogeveen, Emmen en Coevorden, de netbeheerders Enexis B.V. en N.V. RENDO, het Rijksvastgoedbedrijf (RVB), Rijkswaterstaat (RWS) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO).

Het project Drentse Zonneroute A37 onderzoekt de mogelijkheden van zonne-energie langs de A37; een traject van 42 km tussen Hoogeveen en de Duitse grens. De brede middenberm, zijbermen, afslagen en knooppunten in beheer bij Rijkswaterstaat vormen het projectgebied. Op het traject kan naar verwachting ruim 176 megawatt aan zonne-energie worden opgewerkt. Om de Drentse Zonneroute A37 ruimtelijk mogelijk te maken is een Provinciaal Inpassingsplan¹ opgesteld, welke op 14 april 2022 is vastgesteld door Provinciale Staten en op 26 april 2022 is gepubliceerd.

De ambitie is om in 2024 te starten met de tenderprocedure voor het project. Hiervoor onderzoekt het projectteam Drentse Zonneroute A37 onder meer welke randvoorwaarden vanuit Rijkswaterstaat aan het medegebruik worden gesteld, op welke wijze proces- en financiële participatie vorm kunnen krijgen en welke voorbereidingen nodig zijn om het project aan te sluiten op het elektriciteitsnet.

In het kader van deze lopende inventarisaties, onderzoeken en de voorbereiding van de tender is een marktconsultatie georganiseerd. Het projectteam Drentse Zonneroute A37 hecht grote waarde aan de ideeën en mening van marktpartijen en wil hen daarom vroegtijdig en actief betrekken.

Het doel van deze marktconsultatie is:

- Het project aan te kondigen en bekendheid onder potentieel geïnteresseerde marktpartijen te creëren;
- De voorgenomen projectaanpak en tenderstrategie toe te lichten en daarover input te vragen van marktpartijen;
- Het verkrijgen van inzicht in risico's, kansen en mitigerende maatregelen;
- De haalbaarheid van het project te toetsen en de kans van slagen te vergroten.

Dinsdag 10 mei 2022 is de marktconsultatie gepubliceerd op www.biedboek.nl. De marktconsultatie bestond uit twee onderdelen. Op dinsdag 7 juni 2022 heeft een bijeenkomst plaatsgevonden in het Van der Valk hotel te Emmen. Het verslag van deze bijeenkomst is opgenomen in hoofdstuk 2. Daarnaast is aan partijen gevraagd deel te nemen aan een schriftelijke vragenronde. De hoofdlijnen van de antwoorden op de gestelde vragen zijn opgenomen in hoofdstuk 3.

¹ zoek.officielebekendmakingen.nl/prb-2022-4873.html

2 Verslag bijeenkomst 7 juni 2022

2.1 Algemeen

Op dinsdag 7 juni vond de bijeenkomst plaats in het kader van de marktconsultatie Drentse Zonneroute A37. De bijeenkomst werd georganiseerd in het Van der Valk Hotel te Emmen, gelegen langs de snelweg A37. In totaal waren er 40 partijen vertegenwoordigd tijdens de bijeenkomst.

Tijdens de bijeenkomst is met marktpartijen en overige geïnteresseerde partijen informatie gedeeld over het project. De bijeenkomst bestond uit twee onderdelen: een plenaire presentatie en vier deelsessies verdeeld over twee rondes. Voor de volgende thema's zijn deelsessies georganiseerd:

- Provinciaal inpassingsplan en beeldkwaliteitsplan
- Medegebruik en RWS-randvoorwaarden
- Participatie en lokaal eigendom
- Netinpassing

De sheets die tijdens het plenaire deel en deelsessies gebruikt zijn, zijn opgenomen in bijlage 1. Ook de resultaten van de Mentimeter zijn in die bijlage opgenomen.

Aanvullende bepalingen ten aanzien van de marktconsultatie:

- De voertaal tijdens de consultatie was Nederlands. Dit verslag is alleen in het Nederlands beschikbaar.
- Het verslag wordt openbaar gepubliceerd. Met hun deelname hebben partijen toestemming verleend aan het projectteam om hun inbreng en door hen verstrekte informatie geanonimiseerd te gebruiken in dit verslag.
- Het verslag bevat de conclusies zoals deze door het projectteam zijn verwoord. Het verslag behelst de weergave van het projectteam, deze weergave wordt niet noodzakelijkerwijs gedeeld door alle deelnemende partijen.
- De marktconsultatie maakt geen onderdeel uit van de tenderprocedure. Bij de tenderprocedure bestaat er geen onderscheid tussen partijen die al dan niet hebben deelgenomen aan de marktconsultatie.
- Het uitgangspunt is dat alle informatie die tijdens de marktconsultatie door het projectteam Drentse Zonneroute A37 is gedeeld, onderdeel uitmaakt van de tenderstukken. Echter, informatie in deze marktconsultatie kan afwijken van informatie die later in het kader van een tenderprocedure wordt verstrekt. Bijvoorbeeld vanwege nieuwe inzichten. Indien deze informatie strijdig is met de informatie die later in het kader van een tenderprocedure wordt verstrekt, is de laatstgenoemde leidend. Aan de informatie die in het kader van de marktconsultatie is verstrekt kunnen geen rechten worden ontleend.

2.2 Plenaire presentatie

Op dinsdagmiddag 7 juni 2022 startte de marktconsultatie voor het project Drentse Zonneroute met een plenaire presentatie in het Van der Valk Hotel te Emmen.

Projectmanager Okke van Brandwijk gaf een korte inleiding in het project. Hierin kwamen de volgende punten aan bod:

- Omvang van het project: 42 kilometer snelweg, 152 hectare voor zonnepanelen, geschatte opbrengst 176 MW
- Samenwerkingspartners
- Planning
- Doelstellingen:
 - Uitvoering conform Provinciaal inpassingsplan en Beeldkwaliteitsplan
 - Realisatie van de gehele route

In de presentatie is aangegeven dat het project maximaal in drie kavels aan de markt zal worden aangeboden. Het uitgangspunt van het projectteam is dat het project in één keer wordt getenderd. Dat is vooralsnog de meest wenselijke variant. Als uit de verdere voorbereiding blijkt dat dit niet haalbaar is gelet op de slagingskansen van het project, dan kan het project worden opgeknipt in maximaal 3 kavels.

Na de inleiding zijn de onderwerpen van de deelsessies kort toegelicht.

Tijdens de plenaire delen van de marktconsultatie zijn door de aanwezigen de volgende vragen en aandachtspunten ingebracht:

- Wat doen gekleurde panelen met de business case van het project?
- Door alle bijzonderheden in dit project, lijkt het project te bestaan uit meerdere pilots binnen een pilot. De combinatie van uitdagingen maakt het project complex, het is fijn als bepaalde uitdagingen die er nu nog zijn door het projectteam vooraf zijn uitgewerkt.
- Het is belangrijk dat in de tender duidelijk en helder wordt weergegeven wat er precies van de markt verwacht wordt en wat al door het projectteam is uitgezocht en vastgelegd.
- Het is haalbaar om binnen drie jaar stroom op te wekken na gunning, maar dat hangt erg af van de complexiteit van het project op het moment van tender.

Mentimeter

Tijdens de plenaire opening en afsluiting is gebruikt gemaakt van Mentimeter om meer informatie uit de zaal op te halen. De resultaten hiervan zijn opgenomen in bijlage 1. De belangrijkste punten:

- Een groot deel van de aanwezigen ontwikkelt hernieuwbare energie projecten
- Meer dan de helft van de aanwezigen geeft aan dat het een uitdagend project is
- Over het moment waarop de Drentse Zonneroute A37 stroom kan opwekken zijn de meningen verdeeld
- Veel deelnemers willen eerst de tenderstukken afwachten voor ze besluiten mee te doen of gaan op zoek naar samenwerkingspartners, een klein deel weet nu al dat zij meegaan doen met de tender

Oppervlaktes en kaartmateriaal

Tijdens de marktconsultatie is door verschillende partijen aangegeven dat er behoefte is aan nadere informatie over de ligging, vorm en oppervlaktes van de beschikbare percelen. Deze informatie is op dit moment nog niet definitief beschikbaar, vanwege lopende onderzoeken naar de raakvlakken met de snelweg. Het projectteam streeft ernaar om de definitieve oppervlaktes later dit najaar beschikbaar te stellen via een publicatie op de pagina van het project op Biedboek.nl en een aanvullende mail aan de deelnemers van deze marktconsultatie.

2.3 Deelsessies

2.3.1 Deelsessie 1: Provinciaal inpassingsplan en beeldkwaliteitsplan

In deze deelsessie is stil gestaan bij het provinciaal inpassingsplan en bijbehorend beeldkwaliteitsplan dat voor de Drentse Zonneroute A37 is opgesteld. Een provinciaal inpassingsplan is een bestemmingsplan op provinciaal niveau. In het inpassingsplan staan een toelichting en planregels. De planregels zijn onder andere over de maximale hoogte van de zonnepanelen en de zonneward, de begrenzing van het plangebied en de aantallen transformatorstations. De planregels zijn juridisch bindend. Het Provinciaal inpassingsplan is in het voorjaar van 2022 vastgesteld door Provinciale Staten.

Het beeldkwaliteitsplan is onderdeel van de planregels en geeft de randvoorwaarden voor het ontwerp en de landschappelijke inpassing van de Drentse Zonneroute.

Belangrijke punten uit het beeldkwaliteitsplan zijn:

- Eenduidig ontwerp voor het hele traject en goede landschappelijke inpassing
- Kleurstelling panelen aansluitend bij landschap
- Lange lijnen, vloeiende vormen en overgangen
- Zicht op omliggende landschap

In deze deelsessie zijn de volgende thema's aan bod gekomen:

- Gebruik van gekleurde panelen:
Vanuit de aanwezigen is aangegeven dat gekleurde panelen een lagere opbrengst hebben dan reguliere panelen. De kleur kan worden toegepast door middel van coating. Ook is ingebracht dat nu nog onduidelijk is hoe

kleurvast de panelen zullen zijn. De aanwezigen gaven aan dat het mogelijk is dat verkleuring optreedt onder UV, hierop werd aangevuld dat kleur echtheid wel te behalen is. Door het projectteam is aangegeven dat de kleur en vormgeving in het PIP is vastgelegd en vaststaat. Het ontwerp moet worden beoordeeld door de welstandscommissie. Verder zijn punten ingebracht ten aanzien van de mogelijkheden voor recycling van deze panelen.

- **Duidelijkheid PIP en BKP:**
Vanuit de aanwezigen kwamen verschillende vragen en opmerkingen. Gevraagd werd of er met een uniforme maat panelen gewerkt moet worden in het hele plangebied, het projectteam gaf aan dat er is uitgegaan van de maat van een standaard paneel. Maar dat de exploitant vrij is een andere maat te gebruiken, mits hij blijft voldoen aan het BKP met zijn ontwerp uitgangspunten. Ook is gevraagd hoe het zit met reflectie van de panelen, aangegeven is dat de panelen geen reflectie mogen veroorzaken die gevaar opleveren voor het verkeer of hinder voor de omwonenden. Verder is nogmaals benadrukt dat de panelen frame loos moeten zijn. Ten aanzien van natuur is uitgelegd dat dit het hele plangebied betreft en dat de invulling hiervan in overleg met de omgeving moet worden uitgewerkt. Op het gebied van veiligheid is uitgelegd dat de Drentse Zonneroute A37 moet voldoen aan de geldende veiligheidseisen, de geplande geleiderail zal door Rijkswaterstaat voor de start van de bouw van de zonneroute gereed zijn. Er wordt nog onderzocht hoe moet worden omgegaan met afschakeling van de zonneroute bij calamiteiten. Tenslotte is door de aanwezigen aangegeven dat er bij lage panelen een groter risico is op vuil en steenslag. Het projectteam heeft de deelnemers gevraagd de beschikbare informatie hierover te delen.
- **Mogelijkheden om aan de eisen van de zonneroute A37 m.b.t. landschappelijke inpassing en de vormgeving te voldoen:**
Een van de aanwezig benoemde de haalbaarheid van het project en specifiek wat het projectteam doet op het moment dat het project vanwege de omgevingseisen niet meer haalbaar blijkt. Hierop is aangegeven dat het projectteam er dan voor kiest het project niet in de markt te zetten en naar oplossingen zal gaan zoeken. Verder is gevraagd welke ruimte ontwikkelaars nog hebben in het PIP en BKP, waarbij is aangegeven dat deze ruimte er niet meer is, de stukken zijn inmiddels vastgesteld.
- **Overige opmerkingen:**
 - Mogelijkheden voor een proefopstelling in het plangebied: het projectteam is niet voornemens om een aparte tender te organiseren voor een proef.
 - Gevraagd is welke gunningscriteria in de tender zullen terug komen en welke contractvorm gekozen wordt. Hierop is geantwoord dat er knock-out criteria zullen zijn en dat kwaliteit een belangrijke rol speelt. Prijs is van ondergeschikt belang. De contractvorm is nog niet duidelijk. Het zal naar waarschijnlijkheid gaan om een exploitatierecht, waarbij een ontwikkelaar het zonnepark voor eigen rekening en risico kan realiseren en exploiteren.

2.3.2 *Deelsessie 2: Medegebruik en RWS-randvoorwaarden*

Rijkswaterstaat is beheerder van de rijksweg A37. Een van haar taken is de doorstroming van het verkeer en de veiligheid op en langs de rijksweg te borgen. In deze deelsessie is dieper ingegaan op vragen rondom veiligheid, de aanlegfase, en het beheer en onderhoud van de te bouwen zonneroute. Uit de gesprekken die zijn gevoerd in de deelsessie is gebleken dat de te verwachten eisen goed mogelijk zijn waar het gaat om de technische haalbaarheid. Nader onderzoek moet uitwijzen of het totaalpakket aan eisen ook financieel haalbaar is.

Langs het traject wordt 80-90 km geleiderail (vangrail) geplaatst om te zorgen voor een veilige situatie voor de weggebruiker. Het plaatsen van geleiderail zorgt voor meer ruimte voor zonnepanelen doordat deze dicht bij de snelweg kunnen worden geplaatst.

Vanuit het landelijk programma Opwek Energie op Rijksgronden wordt gewerkt aan een overzicht met de veiligheidseisen die waarschijnlijk zullen gelden voor de vergunningen die benodigd zijn om zonnepanelen langs rijkswegen te realiseren. Dit overzicht zal mee worden gegeven in de marktbenadering.

De inrichting van het onderhoud aan de installaties zal worden afgestemd met de aannemer die in de huidige situatie het onderhoud van de weg en de bermen verzorgt en Rijkswaterstaat als wegbeheerder. Waar mogelijk is de wens om het onderhoud zoveel mogelijk in combinatie te doen met het groenonderhoud zodat op zo min mogelijk momenten langs de weg gewerkt hoeft te worden.

Een volledig overzicht van de vragen en antwoorden die in deze deelsessie aan bod zijn gekomen is te vinden in bijlage 2.

2.3.3 *Deelsessie 3: Participatie en lokaal eigendom*

In deze deelsessie zijn de onderwerpen proces- en financiële participatie aan bod gekomen. De volgende uitgangspunten zijn gepresenteerd als leidend ten aanzien van de borging van participatie en lokaal eigendom:

- Participatie wordt een gunningscriterium;
- Gemeenten maken een participatiekader met beleidsregels specifiek voor de Drentse Zonneroute A37;
- In de tenderdocumenten worden de uitgangspunten en criteria verwoord.

Het projectteam zorgt ervoor dat de uitgangspunten over en weer geborgd zijn en op elkaar aansluiten. Onder andere in de contracten, (anterieure) overeenkomst tussen de winnaar van de tender en de gemeenten en eventuele omgevingsovereenkomst.

Procesparticipatie

Door projectteam is gepresenteerd dat procesparticipatie bestaat uit drie elementen:

- Procesparticipatie als voortzetting van de acties vanuit het bestaande projectteam/overheden naar de omgeving: informeren, meedenken en meedoen.
- Procesparticipatie, met name informeren, over de werkzaamheden in de bouw- en exploitatiefase die samenhangen met wegbeheer, overlast langs de weg in nauwe samenwerking met Rijkswaterstaat.
- Procesparticipatie om te komen tot afspraken over financiële participatie

In het gesprek komt vooral naar voren dat ontwikkelaars gebaat zijn bij een goede vastlegging van het voortraject met de omgeving dat het projectteam heeft doorlopen. Inzicht in de gemaakte afspraken (wat is wel én niet gehonoreerd) en de wijze van vastlegging is belangrijk. Ten aanzien van de nadere uitwerking van het PIP en BKP wordt gevraagd om in de tender duidelijk aan te geven over welke onderdelen de ontwikkelaar met de omgeving in gesprek moet.

Het projectteam geeft aan dat het vooralsnog niet de verwachting is dat ten aanzien van procesparticipatie een gunningscriterium zal worden opgesteld, omdat de aanpak voor alle ontwikkelaars hetzelfde zal zijn. De voorwaarden die gemeenten hieraan stellen zullen in het beleidskader en een eventuele anterieure overeenkomst worden vastgelegd.

Om een zorgvuldig participatieproces te waarborgen geven de aanwezigen aan dat het wenselijk kan zijn om dit in de eerste periode na gunning samen met het projectteam op te pakken. Een andere ingebrachte optie is om ijkmomenten in te bouwen om de inzet van procesparticipatie door de winnaar van de tender te evalueren.

De aanwezigen wijzen op het belang van een goede definitie van de 'lokale omgeving' in het beleidskader. Hierdoor ligt duidelijk vast met wie de opbrengsten gedeeld moeten worden en dit biedt ruimte om andere arrangementen af te spreken voor geïnteresseerden van buiten de grens.

Financiële participatie

Ten aanzien van financiële participatie zijn de uitgangspunten uit het Marktconsultatiedocument verder toegelicht. Er volgt een gesprek naar aanleiding van de vragen vanuit het projectteam: welke samenwerkingsvorm heeft uw voorkeur, welke ervaringen hebt u en welke aandachtspunten en risico's ziet u?

In het gesprek kwamen de volgende punten naar voren:

- Er wordt vooralsnog sterk ingezet op lokaal eigendom. Andere vormen van participatie kunnen ook interessant zijn. Gelet op de omvang van het project en de forse ambitie voor lokaal eigendom, wordt ingebracht dat ook andere vormen van financiële participatie voor de omgeving interessant kunnen zijn. Nu is dit op basis van vrijwilligheid van de ontwikkelaar en de coöperatieve koepel, wellicht kan hier meer op gestuurd worden.
- Met betrekking tot de op te richten coöperatieve koepelorganisatie wordt ingebracht dat er aandacht moet zijn voor de professionaliteit van de koepel gelet op de complexiteit van het project. Als dit niet op orde is, is dit mogelijk een risico voor de ontwikkelaar. Het is voor partijen daarom op voorhand lastig aan te geven hoeveel tijd zij nodig hebben om goede afspraken te maken ten aanzien van lokaal eigendom.

- Het streven is 50% lokaal eigendom. Ingebracht wordt dat er voorbeelden zijn waar ook 80/20% 70/30% verdelingen leiden tot goede besluitvorming. Omdat ondanks de gekozen verhouding, majeure investeringsbeslissingen op basis van unanimiteit worden genomen dienen en dat vooraf zo is vastgelegd. Dat kan hier ook werken, maar vergt goede afspraken in het begin van de samenwerking.
- Gevraagd wordt wat de (procesmatige) consequenties zijn als de ondergrens van 20% lokaal eigendom niet wordt gehaald. Op dit moment is nog niet bekend wanneer na gunning hier duidelijkheid over moet zijn. Bottom line is dat de investering en/of winst over ten minste 20% van de ruimte ten goede komt aan de lokale omgeving. De tijd die de coöperatieve koepel nodig heeft, hangt sterk af van de professionaliteit verwachten de aanwezigen.
- Er wordt gewezen op dat het uitgangspunt ten aanzien van het gelijk verdelen van het rendement over de drie gemeenten, ook inhoud dat de risico's gelijk zijn. De coöperatieve koepel kan hier mogelijk een rol in spelen. In het kader van het gemeentelijk beleidskader gaat het projectteam hier mee verder.

Ten aanzien van de coöperatieve koepelorganisatie wordt gevraagd om een goede afbakening van de rol en positie. Bij de tender moet duidelijk zijn of en welke samenwerkingsvorm de voorkeur van de koepel heeft en welke onderhandelingsruimte er is. Hierdoor neemt de complexiteit van het project op dit punt af. In het gesprek is door de aanwezigen aangegeven dat een gezamenlijke project BV met verschillende instapmomenten en risico's voor deelnemers de meest wenselijke en haalbare optie is. Als aandachtspunt is ingebracht dat het efficiënter is om samen afspraken te maken over bouw en exploitatie en daarna kavels te verdelen, in plaats van andersom. Onder andere vanwege raakvlakken in synchroniciteit tijdens de bouwfase (waar wordt er gebouwd) en voor de netinpassing. Voor de borging van financiële participatie en lokaal eigendom en de evenredige verdeling van opbrengsten tussen de gemeenten raden de aanwezigen aan om het project in één kavel uit te geven.

2.3.4 Deelsessie 4: Netinpassing

In deze deelsessie is een korte presentatie gegeven over de geplande netinpassing van de Drentse Zonneroute A37. Tijdens een interactieve sessie hebben de aanwezigen vragen kunnen stellen en is een discussie gevoerd over de voorgenomen netinpassing. Uit de interactieve sessie zijn vanuit de optiek van de aanwezige partijen de volgende aandachtspunten naar voren gekomen:

- Marktpartijen vragen naar de mogelijkheid om de Zonneroute A37 als een gesloten distributiesysteem (GDS) te kunnen gaan beheren. Zon, wind en opslag kunnen dan makkelijk worden gecombineerd.
- Aangezien de Drentse Zonneroute A37 een verwachte opwekking van 172MVA heeft, is een directe aansluiting op het net van TenneT ook mogelijk. Partijen vragen zich af of een directe aansluiting met TenneT mogelijk is. Tijdens de deelsessie is aangegeven dat de Drentse Zonneroute A37 mee is genomen in netstudie van TenneT. In deze netstudie is uiteindelijk gekozen voor een pocket structuur voor het ontsluiten van geplande duurzame opwekking in provincie Drenthe.

- Marktpartijen zien de opleverdata van Onderstations Riegmeer en Veenoord-Boerdijk als een groot projectrisico. Wanneer de netinpassing niet op tijd wordt gerealiseerd, dan betekent dit inkomstenverlies voor de exploitant. Marktpartijen vragen daarom om garanties qua tijd, planning en vermogen.
- Marktpartijen geven aan interesse te hebben om de transportkabels tussen het onderstation en inkoopstation zelf aan te leggen.
- Marktpartijen willen weten of de aansluiting van de zonneroute A37 is gereserveerd. Vrees is dat tegen de tijd dat de realisatie van de zonneroute A37 van start gaat, de ruimte op de onderstations is vergeven aan andere partijen.
- Voorkeur van marktpartijen is dat RWS de aansluiting in opdracht geeft aan de netbeheerders.
- De aanwezigen vragen of de aansluiting overdraagbaar is indien RWS de aansluiting aangevraagd en in opdracht wordt gegeven.
- Marktpartijen vragen of de locaties van de inkoopstations al vast liggen. Aangegeven is, dat de locaties indicatief zijn.
- Het esthetisch programma van eisen voor inkoopstations en trafostations is onduidelijk en vormt daarmee een risico.
- Marktpartijen vragen of EMVI-criteria voor gunning van het project onderdeel gaat worden van de tender. Genoemd zijn: directe aansluiting, lokale afname, kleinere netaansluiting, gebruik van opslagsystemen, waterstofproductie en de combinatie van laadpalen/pleinen.

Tijdens de deelsessie hebben de deelnemers op post-its aandachtspunten, kansen en bedreigingen kunnen aangeven, onder andere voor het gereguleerde en niet-reguleerde deel van de netaansluiting. De inhoud van deze post-its is opgenomen als onderdeel van bijlage 1.

3 Schriftelijke vragenronde

In de marktconsultatie zijn 11 vragen gesteld waar partijen schriftelijk op konden reageren. Het beantwoorden van de vragen was niet verplicht. In totaal hebben 14 partijen de vragen beantwoord.

Hieronder volgt de hoofdlijn van de antwoorden op de vragen:

- 1. Door de provincie Drenthe en de 3 gemeenten zijn specifieke ruimtelijke beleidskaders voor de zonneroute opgenomen in een provinciaal inpassingsplan en bijbehorend beeldkwaliteitsplan. Kunt u aangeven in hoeverre deze voorwaarden voor het ontwerp u voldoende duidelijkheid geven over de eisen aan de Drentse Zonneroute A37 en de vormgeving?*

De hoofdlijn van de ontvangen reacties is dat de ruimtelijke beleidskaders uitgebreid en duidelijk zijn. Wel wordt toegevoegd dat deze mogelijk beperkend zijn, gevraagd wordt om enige ruimte voor ontwerp vrijheid en innovatie. Voorts wordt aangegeven dat niet alle eisen even realistisch zijn, bijvoorbeeld de hoogte van de panelen in relatie tot begroeiing. Ook wordt aandacht gevraagd voor de relatie met de business case.

Een aantal zaken kan nog verder uitgewerkt worden:

- Vormgeving van ondersteunende technische voorzieningen en bouwwerken
- Inpassing van beveiligingsmaatregelen, aangezien hekwerken niet zijn toegestaan
- De inpassing van opslag (kans)
- Inzicht in de beschikbare ruimte voor onderhoud

Aangeraden wordt om in de tender duidelijkheid te geven over discussiepunten met de omgeving ten aanzien van het ontwerp, bijvoorbeeld over bomenkap.

- 2. Voor het project moet een groot aantal gekleurde zonnepanelen worden ingekocht. Welke kansen en risico's ziet u voor de haalbaarheid en leveringstermijnen hiervan?*

In de antwoorden is aangegeven dat er meerdere fabrikanten zijn die de gevraagde hoeveelheid gekleurde panelen in potentie zouden kunnen leveren. Partijen zien de volgende kansen en risico's.

Genoemde kansen:

- Hogere acceptatie omgeving
- Voorbeeldproject in Europa
- Gekleurde folies gebruiken op standaard panelen
- Biologisch afbreekbare coating ontwikkelen

Genoemde risico's:

- Hogere prijs

- Lagere opbrengst (afhankelijk van de kleur) en leveringszekerheid
- Beperkte beschikbaarheid leveranciers: prijsrisico, levertermijn en productiecapaciteit (ook gelet op algehele grote vraag naar zonnepanelen en materialen schaarste)
- Eis tier 1 classificatie door financier, het kan dat gekleurde panelen daar (nog) niet aan voldoen
- Kleurvastheid op termijn
- Maatwerk: dus meer onduidelijkheden ten aanzien van garanties van product (op termijn)
- Mogelijkheden tot hergebruik

3. Kunt u toelichten wat u een realistische doorlooptijd van gunning tot start bouw van de Drentse Zonneroute A37 vindt en hoeveel tijd u denkt nodig te hebben voor de bouw van het Drentse Zonneroute A37?

Uit de gegeven antwoorden bleek enige onduidelijkheid ten aanzien van de periodes. Enkele partijen zijn ervan uitgegaan dat de vergunningen bij aanvang van de tender al onherroepelijk zijn. Dat levert een ander beeld op dan de partijen die na de gunning het vergunningentraject doorlopen. In dit project zijn het aanvragen van de vergunningen, verdere procesparticipatie en afspraken rondom financiële participatie, eventuele subsidie aanvraag en bijbehorende financial close de verantwoordelijkheid van de winnaar van de tender. Onderstaand de antwoorden die aansluiten bij die situatie:

Als het PIP na gunning onherroepelijk is en er geen verdere procedures volgen ten aanzien van de aan te vragen vergunningen, kan de projectvoorbereiding tussen de 1,5 en 3 jaar duren (wisselende inschatting). Ook voor de bouwperiode worden verschillende schattingen gegeven: tussen 18 maanden en 4 jaar. Ten aanzien van de bouw wordt meegegeven dat de oplevering mogelijk afhankelijk kan zijn van de oplevering van de netaansluiting. Ook wordt aangegeven dat indien er in de contractstukken afspraken gemaakt worden over de termijnen waarbinnen gerealiseerd moet worden, bepaalde risico's gedeeld moeten worden bijvoorbeeld ten aanzien van de leverbaarheid van modules.

4. Zou u gehele het project in één keer realiseren of wenst u te faseren? Zo ja, kunt u dit nader uitleggen en welke fases zijn dan te onderscheiden?

Op deze vraag geven partijen wisselend antwoord. In de onderbouwing die partijen geven, komen de volgende zaken terug:

- Garanderen van de veiligheid
- Beschikbaarheid netaansluitingen
- Efficiency en schaalvoordelen
- Mogelijkheden om een pilot uit te voeren om aanleg te testen
- Spreiding over 3 gemeenten
- Splitsing op- en afritten en rechte delen

5. Hoelang zou de looptijd van het contract ten minste moeten zijn en waarom?

Bij deze vraag gaat het om de looptijd van een concessie-opdracht en/of een grondcontract voor de ontwikkeling, bouw, exploitatie en ontmanteling van het zonnepark. De meeste partijen geven aan dat een looptijd van 25 of 30 jaar, exclusief bouwen en ontmanteling, gewenst is. Als onderbouwing hierbij wordt gesproken over de verhouding tussen de investering en de opbrengsten en de levensduur van de modules.

6. Verwacht u dat de realisatie en exploitatie van de gehele Drentse Zonneroute A37 een aantrekkelijk of acceptabel rendement kan opleveren? Kunt u dit toelichten?

Partijen geven aan dat het op dit moment lastig te bepalen is of het project een acceptabel rendement oplevert, partijen zijn gematigd positief. Er wordt gewezen op onzekerheden ten aanzien van de terugverdientijd, onder andere gelet op fluctuerende materiaalprijzen. Het rendement van dit project zal minder zijn dan een grootschalig vrijstaand grondgeboden zonproject, vanwege de verschillende kostenverhogende aspecten. Partijen geven de volgende aandachtspunten mee:

- Heb oog voor een reële toedeling van de kosten: ten aanzien van geleiderails en netaansluiting
- Optimalisaties zullen nodig zijn om het project financieel acceptabel te maken, alle partijen moeten daarin flexibel zijn
- Een koppeling met opslag en (gelijktijdig) gebruik is een kans

7. Welke optimalisaties ziet u om het rendement op het project te verhogen, binnen de nu bekende (ruimtelijke) kaders?

Vanwege het uitgebreide EPvE en de geplande aansluitingen op het elektriciteitsnet zien partijen beperkte mogelijkheden om het rendement te verhogen. De volgende punten zijn genoemd:

- Efficiënt omgaan met aansluitcapaciteit en sturing op gelijktijdigheid opwek en verbruik (vraagsturing, curtailment, opslag)
- Keuze voor een grondwal in plaats van een scherm met zonnepanelen
- Het project in één keer uitgeven in één langjarig contract
- Het inrichten van een efficiënt bouwproces om de hoge kosten van bouwen langs de snelweg te beperken
- Standaardisatie in de productie en installatie

8. Ontwikkelaars sluiten bij zonneparken altijd verzekeringen af (diefstal panelen etc.). Hoe beoordeelt u de verzekerbaarheid van dit project op basis van de beschikbare informatie en welke aspecten spelen daarin mee?

Uit de gegeven antwoorden blijkt dat partijen de verzekerbaarheid als groot risico bestempelen. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de zeer beperkte mogelijkheden

om het park te beveiligen via hekwerken of watergangen. Partijen geven aan dat het belangrijk is om dit project goed af te stemmen met verzekeraars, waar bij het mogelijk moet zijn om bepaalde zaken in het project aan te passen als dat nodig is. Aandachtspunten zijn onduidelijkheden ten aanzien van de beoordeling van een geleiderail als afscherming (in plaats van watergangen of hekwerken) en ten aanzien van de afhandeling van schade aan het park veroorzaakt door de snelweg.

9. Lokaal eigendom is een belangrijk onderdeel binnen het project. Hoe kijkt u aan tegen de gepresenteerde opzet? Welke risico's en kansen ziet u?

Over het algemeen zijn partijen positief over de voorgestelde aanpak ten aanzien van lokaal eigendom. Meerdere partijen geven aan bij voorkeur gezamenlijk met een coöperatieve koepelorganisatie te willen ontwikkelen, een enkele partij heeft de voorkeur voor het verkopen van een deel van het project na realisatie. Er wordt aangegeven dat het van belang is om direct na gunning afspraken te maken ten aanzien van lokaal eigendom en participatie. De coöperatieve koepel wordt als essentieel gezien om participatie goed vorm te geven.

Het grootste risico in de aanpak ligt volgens partijen in de bereidheid van de omgeving om risicodragend in het project te investeren en of het de omgeving lukt om het eigen vermogen dat voor dit grote project nodig is bijeen te brengen. Ook bemensing wordt als risico genoemd. Enkele partijen vragen aandacht voor risicoprofiel van het project (verwachten lager rendement) in relatie tot de wenselijkheid om burgers hierin te laten participeren. Als het percentage lokaal eigendom niet behaald kan worden, dienen hierover goede afspraken te zijn gemaakt in het contract en afspraken met gemeenten. Partijen zijn positief over het inzetten van een omgevingsfonds indien de ondergrens van 20% niet gehaald wordt.

10. U heeft vernomen welke specifieke omstandigheden er gelden voor dit project. Welke kansen en bedreigingen ziet u?

In de antwoorden zijn onderstaande kansen en bedreigingen genoemd.

Kansen:

- Meer draagvlak door esthetische inpassing
- De schaal van het project, maakt o.a. toepassen van innovaties mogelijk
- Het uitgebreide voortraject door het projectteam (o.a. PIP)
- De samenwerking tussen projectteam en markt in de ontwikkeling en voorbereiding van het project
- Voorbeeldproject en communicatie daarover
- De wijze waarop lokaal eigendom georganiseerd wordt in de projectvoorbereiding
- Samenwerking tussen het zonnepark en de groenbeheerder en eventueel met de onderhoudspartij om tot beste oplossingen/aanpak te komen

Bedreigingen:

- Bouw- en beheeromstandigheden:

- Beperkte ruimte voor werkzaamheden, bijvoorbeeld aan- en afvoer materialen
 - Veiligheid en toegang (ook in beheer fase)
- Onduidelijkheid ten aanzien van aspecten als bereikbaarheid en veiligheid
- Veel technische details moeten nog worden ontwikkeld (montagesystemen in organische vormen, statische controles en installatie langs snelweg)
- Hellingshoek van de panelen: in het PIP wordt 5 graden voorgeschreven, gebruikelijk is 8 tot 10 graden om het schoonspoelen door regen te bevorderen. Voor de voorgeschreven hellingshoek is een ander onderhoudsregime nodig
- Snelheid waarmee storingen verholpen kunnen worden
- Kwetsbaarheid van het park door ligging langs de snelweg. Schade door ongevallen op de snelweg en/of indien personen achter geleiderail klimmen
- Lastig om te voorkomen dat mensen het park betreden
- De zeer gedetailleerd vastgelegde aspecten in PIP en EPvE
- Het met terugwerkende kracht wildpassages en verkeers- of matrixborden verwerken in het PIP en ontwerp
- Het verkrijgen van natuurvergunningen
- Vertraging in de aanpassing van het elektriciteitsnet
- Kosten van de aansluiting op elektriciteitsnet
- Beschikbaarheid van gekleurde panelen
- Rendement van gekleurde panelen
- De ontwikkeling marktprijzen: materiaalkosten en elektriciteitsprijs
- Tegenvallers in het project die negatieve impact hebben op calculaties
- De verhouding tussen de eisen en de kosten
- Financierbaarheid
- Indien het project opgeknapt wordt in drie kavels:
 - Borging van uniformiteit in ontwerp en participatie-afspraken
 - Communicatie en coördinatie tussen verschillende ontwikkelaars/exploitanten
- Samenwerking met en rol van het projectteam/RWS na gunning

11. Tot slot wat zou u ons mee willen geven om van dit project een gezamenlijk succes te maken?

Allereerst wordt door partijen aangegeven dat het belangrijk is dat het projectteam voor de start van de tender zaken zo veel en zo duidelijk mogelijk hebben uitgewerkt. Hieraan wordt toegevoegd dat de opgestelde criteria wel reëel en uitvoerbaar moeten zijn. Het is een valkuil dat de uitvoerbaarheid door de opgestelde criteria in het gedrang komt. Voorgesteld wordt om in de voorbereiding meer samen te werken met de markt om tot een haalbaar project te komen en de kennis van de markt te gebruiken om oplossingen voor bepaalde aspecten te bedenken.

Een partij merkt op dat het goed is om in de tender ook duidelijkheid te geven over de risicoverdeling, waarbij het projectteam wordt aangeraden te streven naar een reële risicoverdeling gelet op de onzekerheden in de markt.

Verder zijn er een aantal meer technische aandachtspunten benoemd, waaronder het uitvoeren van een ecologisch onderzoek vooraf en het uitzoeken van de recyclebaarheid van de zonnepanelen. Meerdere partijen geven mee dat het projectteam kan na denken over mogelijkheden voor opslagsystemen of directe levering.

Tenslotte wordt aangeraden om ook na gunning de samenwerking met en participatie door alle stakeholders voort te zetten. Voorgesteld wordt om een volgende marktconsultatie in te zoomen op de tenderprocedure en contractvormen.

4 Deelnemende partijen

4.1 Partijen bijeenkomst 7 juni 2022

Bij de bijeenkomst op 7 juni 2022 tussen 13:00 en 16:00 uur in het Van der Valk Hotel te Emmen waren de volgende partijen aanwezig:

- Arcadis Nederland B.V.
- BENG Products
- Canadian Solar NL
- Count & Cooper B.V.
- Croonwolder&dros B.V.
- Deloitte
- Eneco Asset Development & Realisation
- Envelon Grenzebach
- Falk Renewables Nederland B.V.
- Groendus B.V.
- Gutami Solar Development
- Heijmans Infra B.V.
- Holland Scherm bv / Volker Wessels
- Infravoltaic GmbH
- K3
- Koolen Industries
- Kronos Solar
- LC Energy
- Lightsource BP
- MARC Architecturaal Consultancy
- Movares adviseurs en ingenieurs
- NRG2ALL B.V.
- Pondera Consult
- Powerfield
- Pure-Energie B.V.
- PwC
- REBEL
- SENS
- Solar Provider Group
- Solarfields
- Solari
- Statkraft Markets B.V.
- Stel.../energieladen
- Stichting Klavertje Vier Holsloot
- Sun Projects B.V.
- Sunrock
- Unisun Energy B.V.
- Vattenfall
- Visser & Smit Hanab Distributie bv
- Witteveen + Bos

4.2 Partijen schriftelijke vragenronde

In de schriftelijke vragenronde hebben de volgende partijen antwoord gegeven op de in het marktconsultatiedocument gestelde vragen:

- Arcadis Nederland B.V.
- BENGproducts
- Falck Renewables
- Groendus
- Heijmans Infra B.V.
- K3/Grondbank GMG
- Kronos Solar NL
- MARC Architectural Consultancy
- Pure Energie Zon B.V.
- Rebel Contracting b.v. en Solarfields
- SENS (STEAG Solar Energy Solutions GmbH)
- V&SH Distributie
- Witteveen+Bos
- Vattenfall

5 Bijlagen

Bijlage 1	Sheets plenaire presentatie en deelsessies 7 juni 2022
Bijlage 2	Overzicht vragen en antwoorden deelsessie 2: Medegebruik en RWS-randvoorwaarden